

Schaktningsövervakning mellan två järnåldersgravfält vid Sursa

L1984:4507, L1984:4779 och L2025:978

Sursa 1:4

Ludgo socken

Nyköpings kommun

Södermanlands län

Södermanland

Rasmus Ohlsson

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Södermanlands län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:09
Lst dnr 431-4485-2023

Författare	Rasmus Ohlsson
Kvalitetsgranskning	Annica Ramström
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	Den nordvästligaste delen av undersökningsområdet med gravfältet L1984:4507 i bakgrunden.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:09

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning mellan två järnåldersgravfält vid Sursa

L1984:4507, L1984:4779 och L2025:978

Sursa 1:4

Ludgo socken

Nyköpings kommun

Södermanlands län

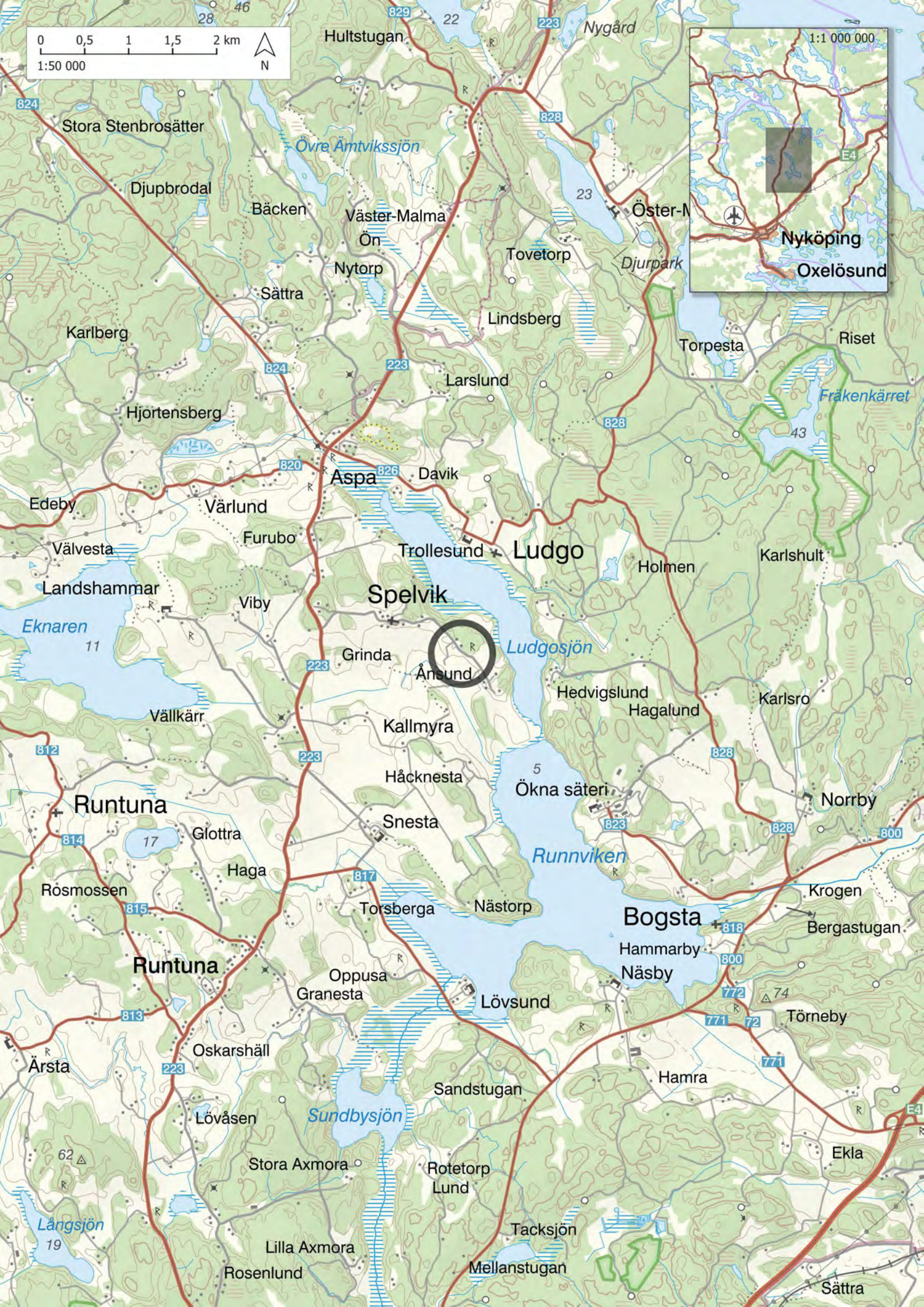
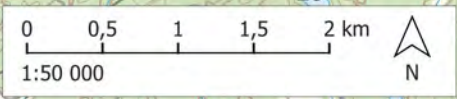
Södermanland

Rasmus Ohlsson

Lst dnr 431-4485-2023

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	8
Bakgrund och kulturmiljö	8
Syfte och målgrupper	9
Metod och genomförande	9
Resultat	10
Tolkning	14
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	14
Referenser	15
Förteckning över figurer	15
Förteckning över bilagor	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Bilagor	17
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>17</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar</i>	<i>17</i>
<i>Bilaga 3. Vedartsanalys.....</i>	<i>18</i>
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-datering</i>	<i>19</i>

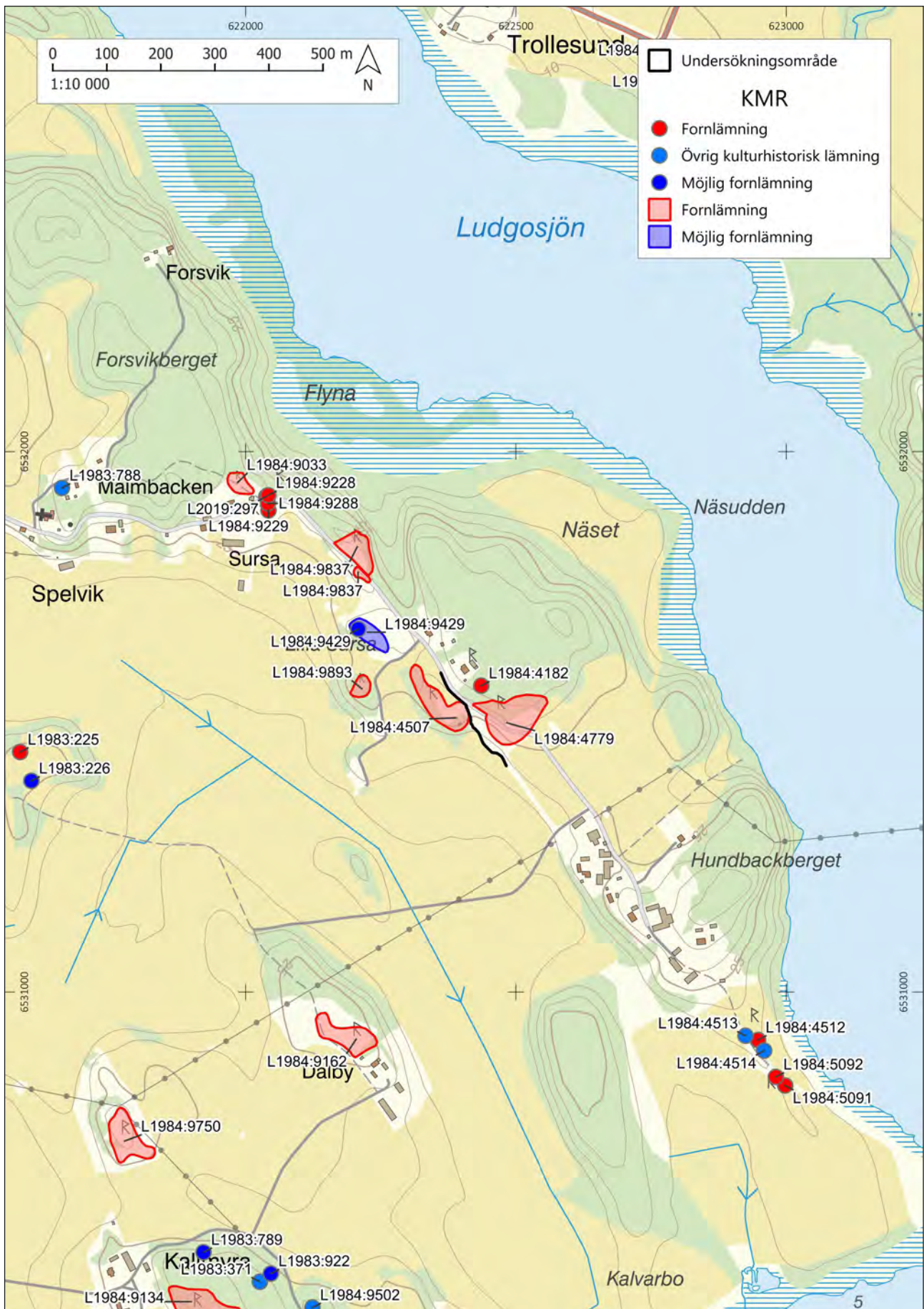
SAMMANFATTNING

I samband med markarbete mellan de två gravfälten L1984:4507 och L1984:4779 utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. I utkanten av gravfältet 1984:4507 påträffades en härd som ¹⁴C-daterades till 251–411 e.Kr. Lämningen undersöktes endast i plan och den grävdes inte bort i samband med markarbetet. Härdens relation till gravfältet är osäker och den registrerades i Kulturmiljöregistret (KMR) som L2025:978 (härd).

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med utredningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000. Infällning med skala 1:1 000 000.

Figur 2. Karta över området runtom platsen för schaktningsövervakningen. Undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:20 000.

Figur 3. Fornlämningssmiljön runt om undersökningsområdet, som är markerat med svart. Skala 1:10 000.

INLEDNING

Under sommaren 2024 utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i fornlämningen och inom fornlämningsområdet till gravfältet L1984:4507 samt inom fornlämningsområdet till gravfältet L1984:4779. Schaktningen gjordes i samband med markarbete inom fastigheten Sursa 1:4 i Nyköpings kommun. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Södermanlands län. Vattenfall Eldistribution AB bar kostnadsansvaret.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Undersökningsområdet är beläget sydväst om en grusväg mellan Sursa och Ånsund i Nyköpings kommun. Grusvägen utgör en avfart från väg 223. Området är del av det södermanländska sprickdalslandskapet med åkerlandskap i dalarna och skogbeklädda höjder. Höjderna och områdena med bebyggelse är rika på fornlämningar. Lämningarna består främst av gravfält, ensamliggande gravar i form av högar och stensättningar, skärvstenshögar, rösen, fornborgar, runstenar/runstensfragment, skålgropar samt bytomter/gårdstomter. Området utgör ett rikt järnålderslandskap som även innefattar lämningar från bronsålder och från historisk tid. Längs med grusvägen som undersökningsområdet följer ligger flertalet gravfält och ensamliggande gravar. I närområdet finns dessutom flera orter med ortnamn som kan ha medeltida ursprung.

Gravfältet L1984:4779, som ligger direkt nordöst om undersökningsområdet (som ligger inom lämningens fornlämningsområde), består av runt 38 runda stensättningar, 11 högar och en rest sten. Stensättningarna är 3–7 meter i diameter och 0,1–0,4 meter höga. De är övertorvade och åtminstone en har rester av en kantkedja. Högarna är 6–12 meter i diameter och 0,4–1,3 meter höga. Två av dem har kantkedja och minst två innehåller skärvsten. Den resta stenen är belägen i gravfältets norra del. Den är 0,7 × 0,5 meter stor och 0,8 meter hög. Vid en tidigare schaktningsövervakning (Flood & Norrgren 2019) i utkanten av gravfältet påträffades runda stensättningar, varav den ena delvis torvades av i samband med schaktningen innan den upptäcktes. Majoriteten av stensättningarna verkar ha skadats i samband med tillkomsten av den moderna grusvägen. I samband med schaktningsövervakningen utvidgades lämningens utsträckning i KMR.

Gravfältet L1984:4507, som i sin östra del berörs av undersökningsområdet, består av omkring 8 högar, 11 runda stensättningar och 1 rektangulär stensättning. Högarna är 6–15 meter i diameter och 0,4–1,3 meter höga. En av högarna har en rest sten på toppen. De runda stensättningarna är 3–9 meter i diameter och upp till 0,5 meter höga. Stensättningarna är övertorvade. Den rektangulära stensättningen ligger i den nordvästra delen av gravfältet. Den är 6 × 4 meter stor och 0,3 meter hög. Den är övertorvad men flera stenar är synliga i ytan

och den har kantkedja. Flertalet lämningar på gravfältet har skadats eller tagits bort i samband med byggnation av en modern tomt med trädgård och infart inne på gravfältet.

De två gravfälten L1984:4507 och L1984:4779 kan mycket möjligt ha utgjort ett större gravfält som i modern tid skurits av vid byggandet av grusvägen. Efter jämförelse med Åke Hyenstrands (Hyenstrand 1974:23) indelning av Mälardalens järnåldersgravfält i olika gravfältsgrupper, där olika karaktärsdrag på gravfälten kan användas som indikator på grövre dateringsunderlag, verkar de inom undersökningen relevanta gravfälten vara av kronologiskt anonym karaktär. Den resta stenen skulle kunna antyda datering till äldre järnålder medan det relativt stora antalet högar och den rektangulära stensättningen huvudsakligen skulle kunna bedömas till yngre järnålder, dock inte uteslutande.

Tidigare har små markarbeten utförts på platsen i samband med byggnation på de moderna tomterna och i samband med anläggandet av grusvägen. Föreliggande schaktningsarbete gjordes längs med en sträckning för tidigare markarbete med avstånd till det tidigare schaktet som varierade mellan direkt intill upp till några meter. Längs den största delen av sträckan grävdes schaktet ungefär 0,5 meter ifrån det äldre schaktet.

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var främst att undvika att fornlämning påverkas av arbetsföretaget och i andra hand, om det inte var möjligt att undvika fornlämning, löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar och ta tillvara fynd.

Målgrupper för undersökningen var framför allt Länsstyrelsen i Södermanlands län och Vattenfall eldistribution AB.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Schaktningsövervakningen skedde i samband med grävande av ett långsmalt schakt i åkermark och i kanten av en traktorväg. Det grävdes med grävmaskin och schaktet var 220 meter långt, 0,45 meter brett och grävdes till djup på 0,6–0,8 meter. Stora delar av schaktet grävdes nära eller direkt intill tidigare markarbete. Vid påträffandet av en arkeologisk anläggning rensades den fram och dokumenterades. Schaktets sträckning lades sedan om för att undvika att göra skada på fornlämning. Den anläggning som påträffades vid undersökningen grävdes inte bort och finns kvar på platsen. Dokumentation gjordes genom inmätning med mobilapplikation (felmarginal på cirka två meter) som sedan bearbetades i programmet QGIS, fotografering, beskrivning och insamling av kolprov för datering.

Från den anläggning som påträffades vid undersökningen togs ett kolprov för ¹⁴C-datering. Vedartsanalys gjordes av Ulf Strucke på Antraco HB (se bilaga 3). ¹⁴C-datering utfördes av Maximilian Schmidt och Daniel Primetzhofer på Uppsala universitet Ångströmlaboratoriet Tandemlaboratoriet (se bilaga 4).

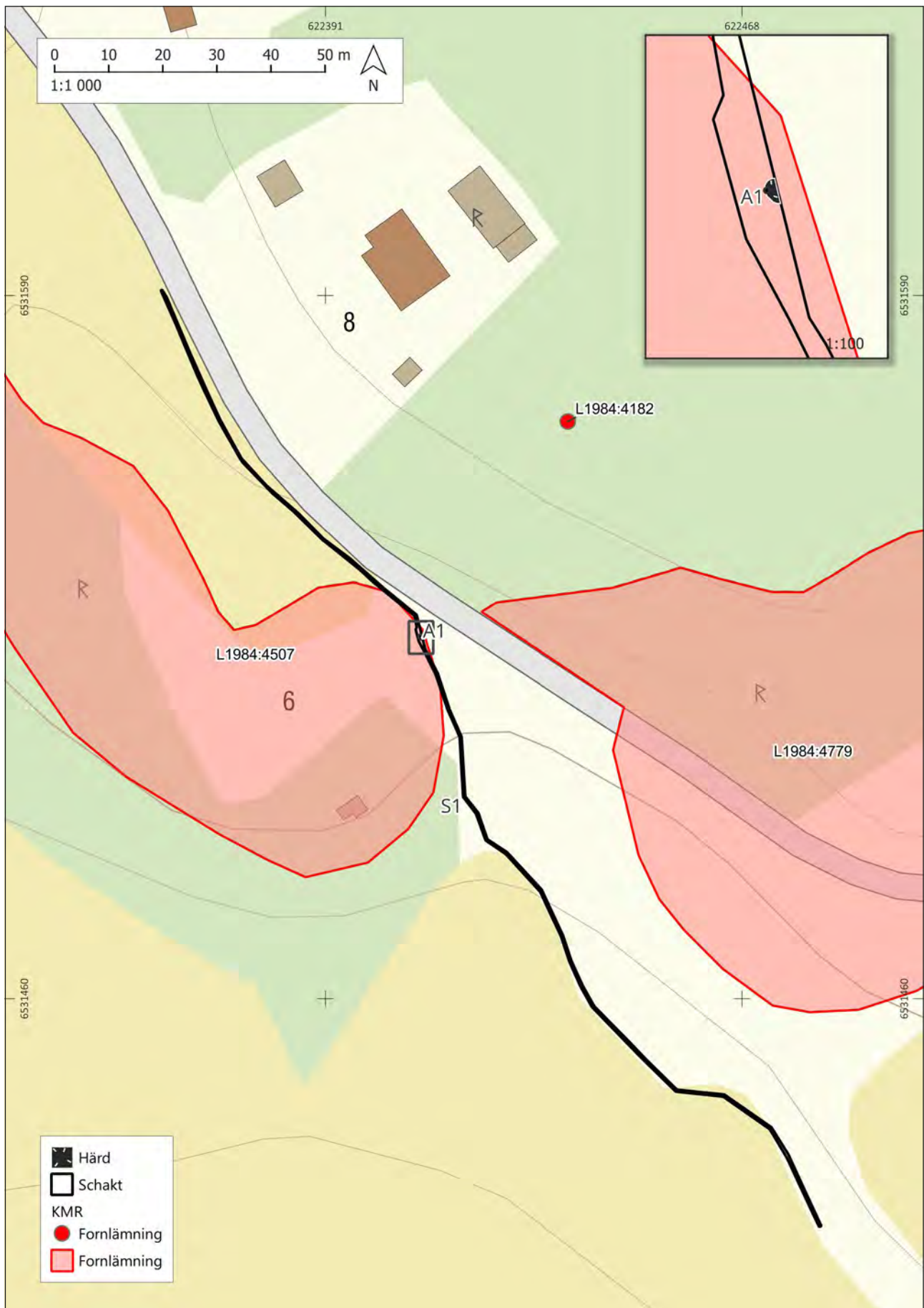
RESULTAT

Schaktet grävdes från sydöst till nordväst. Schaktet följde till stora delar ett schakt från tidigare markarbete i utkanten av åkermarken och längs med en traktorväg som gick från den närliggande grusvägen ned för en backe till åkermarken i sydöst. I åkermarken i den sydöstra delen av undersökningsområdet, sydöst om gravfältet L1984:4779, grävdes schaktet till djup på 0,8 meter. Överst låg ett 0,2–0,3 meter tjockt matjordslager av brun lerig silt. Det följdes av en gradvis övergång till undergrund av brun lera.

Centralt i undersökningsområdet grävdes schaktet på den västra sidan om en traktorväg som ligger i en backe mellan grusvägen och åkermarken. Längst ned i backen, i utkanten av åkermarken i sydöst, låg ett antal röjningsstenar. Schaktet löpte längs med den östra kanten och bitvis i utkanten av gravfältet L1984:4507. Direkt väster om schaktet låg vad som tolkades vara en gravhög på krönet över backen ned till åkermarken. Det är osäkert om det utgjorde en gravhög eller inte, då den var övervuxen av stora mängder brännässlor vid tillfället för fältarbetet. Schaktet grävdes därför precis i kant med traktorvägen, intill där tidigare modernt markarbete gjorts, för att undvika högen. I backen, där schaktet grävdes längs med traktorvägen, utgjordes topplagret av ett 0,2 meter tjockt lager av brun silt innehållandes rikligt med småsten och grus (framför allt högre upp i backen). Under det framkom undergrund av brun siltig lera som var fläckvis mörk.

I utkanten av gravfältet L1984:4507, precis öster om den troliga gravhögen täckt av brännässlor, framkom en härd (A1) under siltlagret. Härden A1 påträffades i schaktets östra del och var inte helt framme i plan. Den fortsatte utanför schaktets östra schaktkant. Den synliga delen av härden var 0,45 × 0,2 meter stor och troligen har härden i sin helhet en oval form. Härden var utdragen och urlakad åt norr. I ytan låg enstaka skörbrända stenar. Ett kolprov samlades in från härden för datering. Kolet bestod framför allt av fragment av lind, men även några fragment av björk (se bilaga 3). Kol av lind från provet ¹⁴C-daterades till 251–411 e.Kr. (se bilaga 4). För att undvika att skada härden flyttades schaktet 0,5 meter västerut och lämningen behövde då inte grävas bort.

Direkt över backen som traktorvägen följde upp från åkermarken låg ett 0,2 meter tjockt påfört lager av grus, sand och småsten som låg över ett 0,1–0,2 meter tjockt lager brun silt. Under silten framkom undergrund av siltig lera. Det översta påförda lagret utgör troligen markutjämning för infart till den nu övergivna tomten inne på gravfältet L1984:4507.

Figur 4. Schakt- och anläggningsplan över undersökningsområdet. Skala 1:1 000. Infällning i skala 1:100.

Figur 5. Härden A1. Foto från sydöst.

Där schaktet grävdes i åkermarken i nordväst låg överst ett 0,2–0,3 meter tjockt lager matjord som följdes av undergrund av lera. Marken var väldigt stenig, framför allt i undergrunden. Bitvis grävdes schaktet direkt intill det äldre störningsschaktet och bitvis grävdes det 0,5 meter ifrån det.

Figur 6. Schaktet (S1) där det grävdes i åkermarken i den nordvästliga delen av undersökningsområdet. Foto från sydöst.

TOLKNING

Härdens (A1) relation till gravfältet L1984:4507 är oklar. Det är möjligt att den har uppkommit i samband med aktiviteter på gravfältet. Då gravfältet är av en någorlunda anonym kronologisk karaktär, är det svårt att avgöra om härden har tillkommit i samtid med gravfältet. Härden har registrerats om en egen lämning i KMR (hård) med nummer L2025:978.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning utfördes i enlighet med den upprättade undersökningsplanen och kostnadsberäkningen utan avvikelser. Schaktet kunde förläggas på ett sådant vis att ingen forn-lämning påverkades av markarbetet.

REFERENSER

- Flood, A. & Norrgren, H. 2019. *Gästabudsstadens fiberprojekt*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastighet Jursta 1:47, Sursa 1:4, Ånsund 1:1, 2:4 m.fl. Nyköpings kommun, Södermanland. Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3148, 2019:3154, 2019:3162 och 2019:3163.
- Hyenstrand, Å. 1974. *Centralbygd - randbygd: strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder*. Stockholms universitet, Humanistiska fakulteten. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

- Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000. Infällning med skala 1:1 000 000.
- Figur 2. Karta över området runtom platsen för schaktningsövervakningen. Undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:20 000.
- Figur 3. Fornlämningsmiljön runtom undersökningsområdet, som är markerat med svart. Skala 1:10 000.
- Figur 4. Schakt- och anläggningsplan över undersökningsområdet. Skala 1:1 000. Infällning med skala 1:100.
- Figur 5. Härden A1. Foto från sydöst.
- Figur 6. Schaktet (S1) där det grävdes i åkermarken i den nordvästliga delen av undersökningsområdet. Foto från sydöst.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

- Bilaga 1. Schakttabell
- Bilaga 2. Anläggningstabell
- Bilaga 3. Vedartsanalys
- Bilaga 4. ¹⁴C-analys

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län Södermanland
Kommun Nyköping
Landskap Södermanland
Socken Ludgo
Fastighet Sursa 1:4

Fornlämningsnummer L1984:4507, L1984:4779 & L2025:978
Lämningstyp Gravfält, härd
Datering Järnålder

Typ av undersökning Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum 2024-03-26
Länsstyrelsens diarienummer 431-4485-2023
Uppdragsnummer i Fornreg 202400423
Arkeologgruppens projektnummer P23063

Projektledare Rasmus Ohlsson
Fältpersonal Rasmus Ohlsson
Underkonsulter Antraco vedartsanalys, Ulf Strucke
Uppsala universitet Ångströmlaboratoriet Tandemlaboratoriet, Maximilian Schmidt & Daniel Primetzhofer

Undersökningstid Augusti 2024
Undersökt yta 94 m²
Inmätningsteknik Mobilapplikation (felmarginal upp till 2 m)
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt-nr	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggning
S1	220×0,45	0,6–0,8	I SÖ och NV grävdes schaktet i åkermark. Centralt grävdes det längs med en traktorväg. I åkermarken var lagerföljden 0,2–0,3 m matjord över undergrund av lera. I NV innehöll marken rikligt med sten med storlek på upp till 0,6 m. Längs traktorvägen hade schaktet lagerföljden 0,2 m brun silt (som i toppen av backen som utgjorde traktorvägen överlagrades av 0,2 m påfört grus) följt av undergrund av fläckvis mörk, brun siltig lera. Marken innehöll rikligt med sten.	A1

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A-nr	Typ	Storlek	Beskrivning	Schakt
A1	Härd	0,45×0,2	Oval härd som fortsatte utanför schaktkanten åt Ö. Utdragen och urlakad i N. Enstaka skörbrända stenar i ytan. ¹⁴ C-daterad till 251–411 e.Kr.	S1

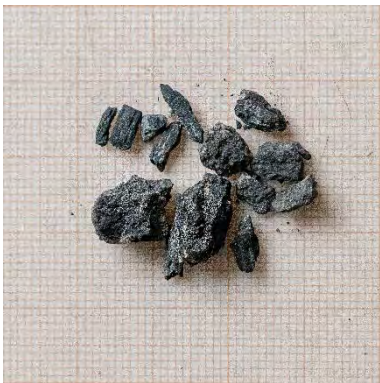
Bilaga 3. Vedartsanalys

ProjektId 2820

Södermanland, Nyköpings kommun, Ludgo socken, Åsund 2:4, L1984:4507 (Ludgo 55), Gravfält

Härd, A1, PK001

Provet rensades från silt och sand. Förutom lind och björk fanns klumpar av silt med finfördelat träkol. För datering valdes träkol av lind.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Björk	Lind
1,0	1,0	11	11	3	9

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
www.uu.se/centrum/tandemlab

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Rasmus Ohlsson
Arkeologgruppen i Örebro AB
Radiatorvägen 11
702 27 ÖREBRO

Resultat av ^{14}C datering av träkol från L1984:4507, Sursa, Nyköping kommun, Södermanland (projekt 23063). (p 6255)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Detta steg upprepas tills den lösliga delen inte längre är mörkfärgad.

Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰}$ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-85257	L1984:4507, A1, PK001	-25,9	1 720 \pm 29

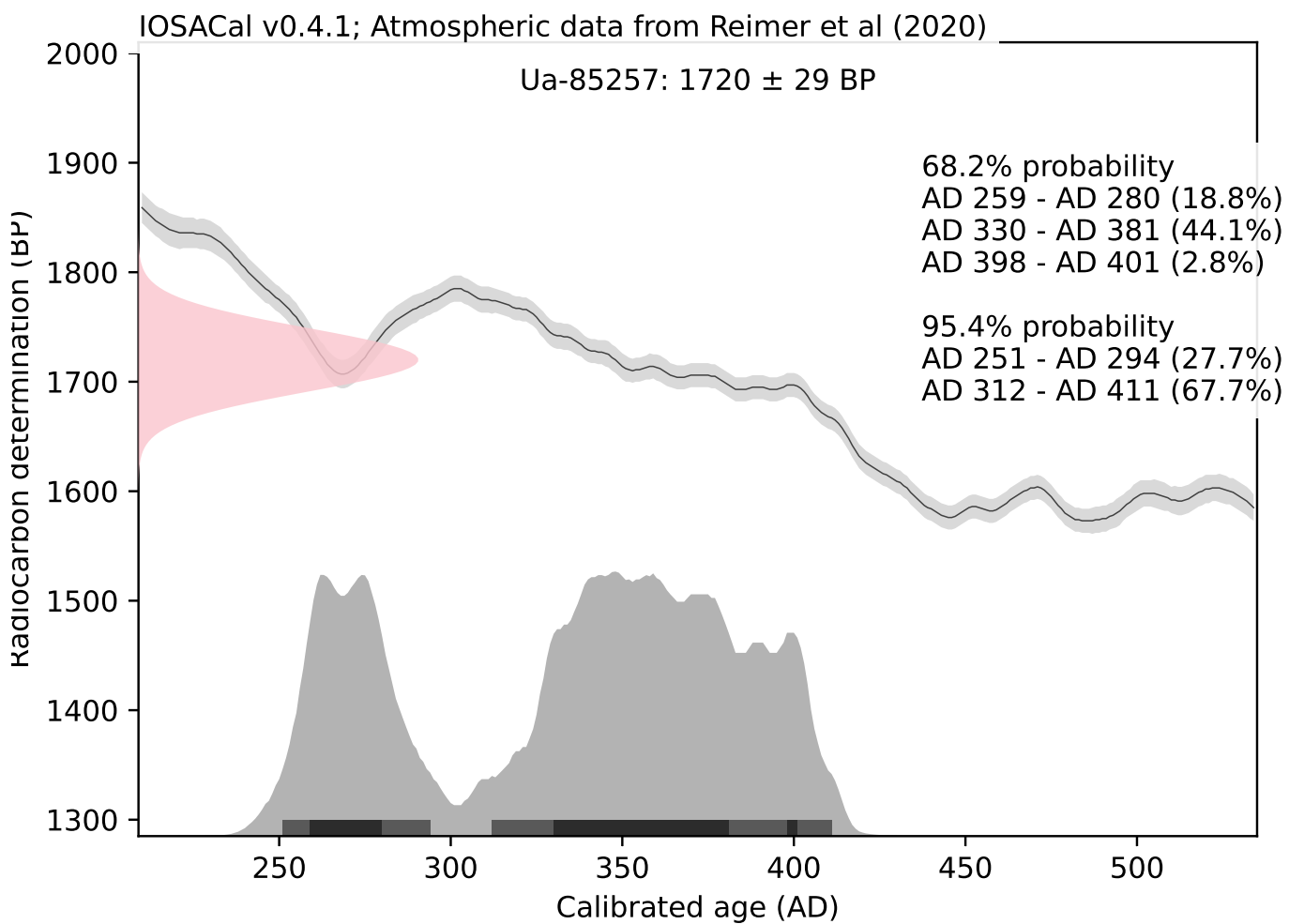
Med vänliga hälsningar

Maximilian
Schmidt

Digitally signed by Maximilian Schmidt
DN: cn=Maximilian Schmidt, c=SE,
o=Uppsala universitet,
email=maximilian.schmidt@physics.uu.se
Date: 2024.11.27 11:37:13 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer

Kalibreringskurvor

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:09

